

Preekstoelpraat
Hanneke Ouwerkerk
Februari 2021

In tijden van crisis krijgt de preek een hele eigen zeggingskracht. Of, anders gezegd, komt de preek misschien wel het meest tot haar bestemming. Meer dan ooit komt het er op aan wat je zegt, en hoe je de dingen zegt.

Maar juist dan kan ook de vertwijfeling toeslaan.

Wat ben ik eigenlijk aan het doen? Waarom preek ik überhaupt, zit er iemand op te wachten? Daar sta je dan, op zondagmorgen, te preken tegen de camera. De ene week preek je vol vuur, voor een lege kerk. De andere week is het woord als as in je mond.

John Ames, predikant in Gilead, hoofdpersoon uit de roman Gilead van Marilynne Robinson, schrijft een brief aan zijn zoon. Je zou het bijna 'Dagboek van een dorpsdominee' kunnen noemen. Hij vertelt over de vele preken die op zolder opgeslagen liggen, en over de jaren van de Spaanse Griep. Luister even mee.

“Eén preek ligt er boven niet, die heb ik al verbrand op de avond voor ik hem wilde uitspreken. Men heeft het vrijwel niet meer over de Spaanse griep, maar dat was iets verschrikkelijks, en ze sloeg juist toe tijdens de Eerste Wereldoorlog, net op het moment dat wij er bij betrokken raakten. Ze velde de soldaten bij duizenden, gezonde mannen in de kracht van hun leven, en daarna breidde ze zich uit over de rest van de bevolking. Het was net oorlog, echt waar. De ene begrafenis na de andere, gewoon hier, in Iowa. We verloren heel veel jonge mensen. En dan kwamen we er nog genadig af. De mensen kwamen met maskers voor naar de kerk, als ze al kwamen. Ze gingen zo ver mogelijk van elkaar af zitten. Het gerucht ging dat de Duitsers de ziekte veroorzaakt hadden met een of ander geheim wapen. En ik denk dat de mensen dat maar al te graag geloofden, omdat ze dan niet hoefden na te denken over welke andere betekenis het zou kunnen hebben. (...) Het was een vreemde ziekte. (...) De jongens stikten in hun eigen bloed. Ze konden zelfs niet praten door het bloed in hun keel, in hun mond. Heel wat van hen stierven zo vlug dat er geen plaats was om hen neer te leggen. (...) De dood heerste vreselijk. Hier in Iowa. Nou, als dat geen teken was, dan weet ik niet wat wel een teken is. Ik heb er daarom een preek over geschreven. Ik zei, of bedoelde te zeggen, dat deze sterfgevallen dwaze jonge mannen gered hadden van de consequenties van hun eigen onwetendheid en moed, dat de Heer hen tot zich geroepen had voor ze de kans gekregen hadden te vertrekken en hun broeders te vermoorden. En ik zei dat hun dood een teken en waarschuwing was voor ons, overlevenden, dat het verlangen naar oorlog zou leiden tot de gevolgen van oorlog, omdat geen oceaan groot genoeg is om ons te beschermen tegen het oordeel van de Heer, indien we besluiten onze ploegscharen om te smeden tot zwaarden en onze snoeimessen tot speren, in strijd met de wil en de goedheid van God. Het was een pittige preek, geloof ik. Terwijl ik er aan schreef bedacht ik hoe trots mijn vader op me geweest zou zijn. Maar tegelijkertijd zonk de moed me in de schoenen, want

ik wist dat de enige mensen in de kerk een paar oude dames zouden zijn, die al zo bedroefd en ongerust waren dat ze het haast niet konden uithouden en die de oorlog evenmin toejuichten als ik. En ze kwamen, ook al was ik besmettelijk geweest. Het leek me zelf bespottelijk me voor te stellen dat ik onder die omstandigheden op de preekstoel zou staan te donderen en ik smeede de preek in de kachel en preekte over de gelijkenis van het verloren schaap. Ik wilde dat ik hem bewaard had, want ik meende eerlijk elk woord. Het had weleens de enige preek kunnen zijn waarover ik me in het volgende leven best had willen verantwoorden. En die heb ik verbrand. (...)
Ik ben van mening dat de griep een groot teken voor ons geweest is en dat we het niet hebben willen zien en er de betekenis niet van hebben willen vatten.” (Marilynne Robinson, Gilead, p. 41 t/m 43)

Oordeel of troost. Tragiek of schuld. Angst of moed. De frames zijn helder. Maar de werkelijkheid is complexer. Welke keuzes heb jij daarin gemaakt, in de afgelopen weken? Voor welke keus sta je deze week? Lukt het je om in zekere zin onder de frames uit te komen en te zoeken naar de verschillende lagen, in de tekst, in je leven, in de gemeente.

De ervaring van John Ames is je misschien niet vreemd. Je beste preek geschreven, je vader zou trots op je zijn, maar de moed ontbreekt je. Het kan waar en waarachtig zijn, maar voor de bedroefde en ongeruste oude dames moest misschien wel een ander woord gesproken. Over verloren schapen die gevonden worden.

De werkelijkheid van de tekst moet ergens raken aan de werkelijkheid van de dag, van de kleine levens, met hun sores en hun vreugdes en hun ambivalentie. En midden in dat spanningsveld staat de prediker, staan jij en ik, elke week opnieuw.

Het Woord van God is geen geïsoleerd woord, waarover je elk jaar weer dezelfde preek kunt houden. Het is een levend Woord, dat spreekt en klinkt in de gemeenschap, in een stad, een dorp. In een kerk vol bedroefde oude vrouwen, met lege plekken waar jonge mannen zouden moeten zitten. In een kerk met een enkele verdwaalde ambtsdrager en de geluidsman, en talloze mensen over hun huizen verspreid.

Jij als prediker bent geplaatst in die specifieke gemeenschap, waar je nu bent. En samen met jou is er een community van predikers, die elke week voor dezelfde taak staat. Die nadenkt over de vraag hoe we het teken van deze crisis moeten verstaan. En moed verzamelt om oordeel ter sprake te brengen, maar soms ook een preek in de kachel smijt en terugvalt op een oude preek.

Willem Barnard heeft het in een gebed over preekheren en ploeteraars. Dat het preken en het ploeteren gezegend zal zijn. En je je roeping misschien wel nieuw leert verstaan, in deze barre tijd, op de plek waar je nu bent.

*Heer onze God,
wij bidden voor de kerk,
dat zij zuiver en argeloos,
mild, wijs en belangeloos,
eerlijk en innig moge zijn
in haar verschijning
onder de mensen.*

*Voor preekheren en -dames, en ploeteraars,
om voortdurende toewijding.
Dat zij volharden in hun heilige dienst,
de liturgie van de verzoening,
de uitleg van het woord dat de wereld ontgint.
Dat wij in de chaos leren wachten, en bidden, en hopen op U,
Christus, stille vaste ster.*

*Voor de gelovigen bidden wij,
om blijdschap en vroomheid,
om manna in de woestijn.*

*Voor heel deze wereld bidden wij,
waarin wij leven met elkaar,
Voor wie daarin het beeld van Christus dragen
in de ontbering,
Voor mensen in nood en ellende,
in angst en ballingschap,
dat zij weldra zullen delen in Uw toekomst.*

*Voor de gewone mensen om ons heen,
in huis en straat en buurtverband,
om de eenvoudige vreugde van het levenslicht,
zonder de schaduw van de angst.
Zo bidden wij, in Christus naam, amen.*

(Bewerking van een gebed van Willem Barnard, Uit: Stem van een roepende, p. 30, 31)